

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

- Valtioneuvoston ja eri alojen ministeriöiden välinen yhteistyö ja tiedotus: Erityisesti Oikeusministeriö, Opetus ja Kulttuuriministeriö, Ulkoasiainministeriö, Sosiaali ja terveysministeriö, Sisäasiainministeriö, Työministeriö lisäksi
- Aluehallinto ja Kuntaverkosto yhteistyötahot sekä tiedotus
- Tiedotus erityisesti Yleisradio
- Ihmisoikeuskeskus
- Yhdenvertaisuusvaltuutettu
- Oikeuslaitos ja sen eri alat kuten poliisi, syyttäjät, tuomarit
- Julkisesta turvallisuudesta vastaavat, kuten vartijoiden koulutuksesta vastaavat tahot

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

- työmarkkinoilla,
- asumisessa,
- erilaisten julkisten tilojen sisäänkäynti kriteereiden aukkojen tarkistuksessa, kuten "teikäläiset eivät ole tervetulleita"- ilmauksissa
- poliisin asiantuntemuksessa rasististen rikosten kohteeksi joutuneiden

- tiedotusvälineissä joissa usein huomaa yhden ryhmän oikeuksien puhuttavan, koska aihe on "trendikäs ja in" mutta ne joiden asema ei ole yhteiskunnallisesti kiinnostava jäävät aina hiljennetyiksi ja näkymättömiksi
- etnisen ja kielellisten oikeuksien syrjinnän seuranta yhteiskunnassa on jäänyt sukupuolisiin oikeuksiin liitetyn syrjinnän varjoon eikä ole yhdenvertaista to- - - niiden ministeriöiden, jotka ovat osavastuussa syrjinnästä ja yhdenvertaisuudesta tai kielellisistä oikeuksista tulee luoda kanavat, joiden kautta saadaan jatkuvaa tietoa todellisen rasismien ja rakenteellisen syrjinnän tilasta Suomessa

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

- Tällä hetkellä toimenpideohjelmasta puuttuu kokonaan romanit, ehkä käytännön tasolla entien tutkimusten mukaan rasismia ja syrjintää kohtaava vanha kieli- ja kulttuuri vähemmistö.
- Toimenpideohjelma ei vastuuta selkeästi eri hallinnonaloja toimeenpanosta.
- Toimenpideohjelmassa ei ole selkeästi sitouduttu toimenpiteiden resurssointiin ja sitä kautta yhteiskunnan ja yhdenvertaisuuden rakenteelliseen kehitykseen, joka on tarpeen vaikuttavuuden ja kehityksen mittaamiseksi.
- Toimenpideohjelman tulee peilata Suomelle kv. sitoumusten kautta tulleita kehittämissuosituksia erityisesti yhdenvertaisuuden näkökulmalta sekä perinteisten kieli- ja kulttuurivähemmistöjen oikeuksien toteutumisen näkökannalta.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

- Ohjelmasta näyttäisi puuttuvan pysyvä ja määräajoin toimeenpantu valtakunnallinen syrjinnän ja rasismien seurantajärjestelmä, johon myös kansalaisjärjestöt voivat vaikuttaa esim. kyselyiden kautta kerätyn tiedon kautta.

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausunto: Yhdenvertaisuustiedonannon toimeenpanohanke (VNKO 31:00/2023, asia VN 27386/2023)

Lausunnonantaja: Holokaustin Uhrin ry. - Romani Jaosto, Romano Missio ry. Euroopan Romanifoorumi (European Roma and Travellers Forum ERTF)

Lausuntonamme luonnoksesta haluamme esittää seuraavan

Romaniväestö ja kansalaisjärjestöt ovat seuranneet kiinnostuksella istuvan hallituksen rasminvastaisia kannanottoja ja niiden toimeenpano hankkeen lausuntokierrosta. Yhdenvertaisuuden edistämistä koskeva toimintaohjelma on erittäin tärkeä ja ajankohtainen juuri nyt kun suvaitsemattomuus ja viha eri ihmisryhmiä kohtaan kasvaa eri puolilla Eurooppaa ja myös Suomessa. Valitettavaa on kuitenkin, että yksi Suomen vanhimmista vähemmistöistä, romanit, ovat jääneet näkyvämmiksi näissä ajankohtaisissa hallituksen linjauksissa.

Suomi on jo 1990-luvun alusta vahvistanut merkittävästi kansainvälisiä ihmisoikeus- ja vähemmistöoikeus sitoumuksiaan. Toimenpiteiden suhteen toimien vaikuttavuus on kuitenkin tärkeämpää kuin niiden lukumäärä.

Ongelmana romaniväestön aseman ja oikeuksien kehittämisessä on ollut näiden suositusten ja poliittisten linjausten toimeenpanon heikkous viimeisten 30-vuoden aikana sekä rakenteellisen valtion budjettiin sidotun resursoinnin puute. Juuri tästä syystä nämä edistykselliset kv. suositukset ovat pitkälti jääneet vain paperitiikereiksi. Valitettavan usein ajatellaan myös, että 1956 perustettu Romaniasiain neuvottelukunta hoitaa ja kattaa kaikki romaniväestöä koskettavat asiat, vaikka neuvottelukunnan toimintamäärärahat ovat pysyneet samalla tasolla ja henkilökunta on edelleen yhden työntekijän varassa. Varsinaista toimeenpano asemaa tai siihen tarvittavaa rahoitusta ei neuvottelukunnalla ole.

Romaniväestön 500-vuoden historia on myös Suomen monimuotoisuuden historiaa. Suomessa ei edelleenkään ole yhtään romanikulttuurikeskusta tai romani museoita. Euroopan neuvoston Vähemmistökielten Seurantakomitean 6.määräaikaisraportin suositukset Suomelle vuonna 2024 toteavat, että romanikieli on vaarassa hävitä kokonaan, koska sen ylläpitämiseen ei ole ohjattu minkäänlaista erillisrahoitusta edes kouluille, vaikka lainsäädäntö velvoittaa tarjoamaan romanioppilaille oman äidinkielen (romain) opetusta kouluissa, tämä oikeus ei kuitenkaan toteudu rahoituksen puutteen vuoksi.

IHRA:n (International Holocaust Remembrance Alliance), jonka jäsen myös Suomi on, julkaisi kuluvana vuonna 2024 romaneiden kansanmurhan tunnustamista koskevan suosituksen, jonka mukaan; Romanit ovat edelleen yksi Euroopan syrjityimmistä ja heikoimmassa asemassa olevista ryhmistä, jotka joutuvat kohtaamaan vihaa ja ihmisoikeusloukkauksia, syrjintää, vainoa, väkivaltaa sekä taloudellista ja sosiaalista puutetta.

Euroopan neuvoston Rasismien vastainen Komitea ECRI:n määrittä antigypsyismin vuonna 2020 päivitettyssä suosituksessaan nro 13 seuraavasti: Antigypsyismi eli mustalaisvastaisuus, suomalaisittain romanivastaisuus, on erityinen rasismien muoto, ideologia, jonka perustana on rasismi. Sen taustalla on rotujen erotteluun pohjaava ylivertaisuus, epäinhimillistäminen ja institutionaalinen rasismi, jota ruokkii historiallinen syrjintä. Sen ilmenemismuotoja ovat muun muassa romaneihin kohdistuva väkivalta, vihapuhe ja hyväksikäyttö sekä, stereotyyppinen leimaaminen ja räikeä syrjintä, jota tulee torjua kaikilla tasoilla ja kaikin keinoin.

Romanivähemmistöön kohdistuva rasismi

EU:n Perusoikeusviraston MIDIS seurantatutkimusten ja Komissioon vuosina 2011 - 2020 tulleiden kansallisten seurantaraporttien sekä myös Valtioneuvoston vuonna 2019 julkaiseman rasismi barometrin mukaan yksilö romanit kohtaavat eniten myös Suomessa monimuotoista rasismia arjessaan sekä stereotyyppistä koko väestön osaan liitettyä kielteistä leimaamista, vihapuhetta ja jopa väkivaltaa joka usein kohdistuu naisiin ja tyttöihin vartijoiden toimesta.

Rasismi romaneita kohtaan Suomessa näkyy: palvelujen saannin kieltämisenä, työllistymisvaikeuksina, ammatti koulutukseen liittyvien työharjoittelupaikkojen puutteena, sisään pääsyn epäämisenä julkisiin tiloihin, romanivastaisena ja leimaavana tiedottamisena sosiaalisessa mediassa, romaneiden osallisuuden ohittamisena /minimoinnissa vähemmistöjä koskevassa dialogissa sekä tiedotusvälineissä, terveydenhoidon henkilöstön aliarvioivissa asenteissa romaneita kohtaan ja romani potilaisiin liitettyjen "mustalainen" nimen käytöstä lääkäreiden romaneita koskevissa kirjauksissa, romaninaisten ja tyttöjen summittaisena julkisena häpäisemisellä kaupoissa vartijoiden toimesta heidän etnisyytensä vuoksi, poliisin ylläpitämissä laittoman etnisen profiloinnin rekistereissä ja syrjintänä asuntomarkkinoilla.

Kolmen kohdan yhteenvedoehdotus lisättäväksi VNK:n toimenpideohjelmaan rasismin torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi:

- Suomi tunnustaa antigypsyismin (mustalaisvastaisuuden) historiallisena romanivastaisuuden ilmiönä, Euroopan neuvoston, Euroopan unionin ja Kansainvälisen Holokaustin Uhrien Muistoliiton (IHRA) suositus ohjeistusten ja romanipoliittisten kehitys linjausten mukaisesti.
- Suomen hallitus on lisäksi sitoutunut tunnustamaan romaneiden kansanmurhan toisen maailmansodan aikana pyrkien muistamaan sitä vuosittain 2.elokuuta EU Parlamentin vuonna 2015 antaman suosituksen mukaisesti.
- Valtioneuvosto sitoutuu varmistamaan tiedotuksen ja koulutuksen levittämisen avulla romaneiden yhdenvertaisen osallistumisen ja sitoutuu purkamaan ohjeistusten avulla romanivastaisuuteen liittyvää rasismia ja syrjintää lisäämällä romani historian ja kulttuurin tietoutta ja näkyvyyttä erityisesti opetusmateriaaleihin ja myös yhteiskunnan kaikilla tasoilla.

Kehittämisehdotuksia joilla voidaan purkaa romanivastaisuutta

- kattava selvitys suomalaisten koululaisten 1) holokausti/kansanmurha tietoudesta 2) opetuksen vaikutuksesta ja oppilaiden suhtautumisesta holokaustiin sekä siitä 3) minkälaista keskustelua oppilaiden keskuudessa holokaustista käydään
- rasismin vastainen kampanja työmarkkinajärjestöjen ja urheilu-, kulttuuri- ja kansalaisjärjestöjen kanssa. Tässä kampanjassa nämä järjestöt pitäisi saada virallisesti hyväksymään IHRA:n antigypsyismi määritelmä/romanivastaisuuden määritelmä kuten monissa maissa on tapahtunut

- Tulisi harkita, voitaisiinko Suomeen perustaa holokaustista/kansanmurhasta ja Suomen juutalaisista sekä romaneista ja kertova museo, jossa varsinkin koululuokat voivat vieraila
- Tulisi myös laatia taiteen ja kulttuurin alan eettinen ohjeistus. Ohjeistukseen tulisi saada antigypsyismistä /romanivastaisuudesta selkeät kirjaukset IHRA:n linjausten mukaisesti, jossa olisi useita esimerkkejä antigypsyismin eri muodoista taiteessa.
- Vaikka maassamme on Yhdenvertaisuusvaltuutettu, Suomeen on tarpeen perustaa erillinen romaniväestön syrjintää seuraava mekanismi ja/tai henkilöresurssi, joka seuraa romaneiden arjessaan kohtaamaa massiivista syrjintää ja rasismia ja joka kerää tietoa sekä analysoi näiden toimien vaikuttavuutta romaneiden integraatiolle.

1. Koulutuksen ja tiedon lisääminen romanien historiasta ja kulttuurista

- Valtioneuvoston tulee varmistaa tiedotuksen ja yhteiskunnan eri tasoille suunnatun ohjeistuksen avulla, että Suomi tunnustaa antigypsyismin (mustalaisvastaisuuden) historiallisena romanivastaisuuden ilmiönä, Euroopan neuvoston (ECRI/2020) ja Euroopan unionin suositus ohjeistusten ja romanipoliittisten kehitys linjausten mukaisesti (Komissio 2021 - 2030) .
- Suomi varmistaa ja lisää tarvittavat resurssit, International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA) jäsenmaana, EU:n Parlamentin vuonna 2015 antaman suosituksen mukaisesti, koulutus rakenteisiin suunnatun romanien historia ja kansanmurha tietouden lisäämiseen koulujen opetussuunnitelmiin ja oppimateriaaleihin sekä julkisen vallan tiedotukseen yhteiskunnan kaikilla tasoilla, mukaan lukien opettajien koulutus. Lisäksi tähän tiedottamiseen tulee sisältyä romaneiden kansanmurhan vuosipäivän muistaminen vuosittain 2. elokuuta.
- Tämä lisää tietoisuutta romanien historiasta ja kulttuurista sekä auttaa torjumaan antigypsyismiä eli suomalaisittain romanivastaisuutta, ennakkoluuloja ja syrjintää. Toiminto edistää ymmärrystä nykyajan syrjinnän ja rasististen asenteiden historiallisista juurista ja vahvistaa sitoutumista ihmisoikeuksien ja demokratian arvoihin (Article 4 of the 2020 IHRA Ministerial Declaration).

2. Osallistuminen päätöksentekoon

Romanien tulee saada mahdollisuus osallistua heitä koskevaan päätöksentekoon. Valtioneuvoston tulee varmistaa, että romaneilla on edustus eri päätöksentekoelementeissä ja että heidän ääntään kuullaan ja kunnioitetaan Suomen vähemmistöpoliittisia linjauksia laadittaessa Perustuslain artikla 13.7 hengen mukaisesti.

Romanikielen ja kulttuurin opetus kouluissa tulee turvata voimassa olevan, koululainsäädännön mukaisesti vähemmistöpolitiikan ja monimuotoisuuden tavoitteita kunnioittaen vuosittaisella erillisrahoituksella. Lisäksi valtion tukemien tiedotuskanavien, kuten Yleisradion, toiminnassa tulee

turvata romaneiden kansanmurhan ja muistopäivän 2.elokuuta huomioon ottaminen, romaneita koskevien historia dokumenttien tuottaminen/näkyminen sekä romanilapsille suunnattujen oman äidinkielisten lastenohjelmien tuottaminen.

Romaneiden edustuksellisuus Parlamentarismissa ja vähemmistö poliittisessa päätöksenteossa on turvattava eri hallinnonaloilla riippumattomien kansalaisjärjestö kuulemisten ja lausunnon anto mahdollisuuksien kautta, joka ei ole sidottu viranomaistyön rajoituksiin.

2. Romaniväestön työllistymisen edistäminen

Romanien työllistymismahdollisuuksien parantamiseksi on tarpeen kehittää erityistoimia työministeriön hallinnonalalla esimerkiksi resursoimalla alueellisten- ja paikallisten työvoimatoimistojen työllistämishankkeita ja aloitteita, jotka tukevat romanien pääsyä työmarkkinoille. Tämä voi sisältää mentorointiohjelmia, työharjoittelumahdollisuuksia ja koulutusta. Työnantajia tulee kannustaa tarjoamaan työpaikkoja romaneille ja luomaan monimuotoisia työympäristöjä, joissa kaikki työntekijät voivat kokea olevansa arvostettuja ja tasavertaisia.

3. Terveyspalvelujen saavutettavuuden parantaminen

Romanien terveyspalveluiden saavutettavuuden parantamiseksi tulee kehittää kohdennettuja terveydenhuollon ohjelmia, jotka huomioivat romaniväestön erityistarpeet. Terveyspalveluiden ja lääketieteen ammattilaisille tulee tarjota koulutusta romanien kulttuurista ja terveys tarpeista, kulttuurisensitiivisen hoidon ja yhdenvertaisuuden turvaamiseksi. Lisäksi on tärkeää varmistaa, että romanit tietävät oikeuksistaan terveyspalveluihin ja että heitä rohkaistaan ja ohjataan käyttämään näitä palveluja.

4. Syrjinnän ja rasismien vastaiset toimet

Romanien kohtaamaa antigypsyismia - romanivastaisuutena ilmenevää syrjintää ja rasismia tulee torjua aktiivisesti kaikilla yhteiskunnan tasoilla. Riippumattomien tahojen, kuten Ihmisoikeuskeskuksen, sekä yhdenvertaisuudesta vastuusta olevien ministeriöiden tulee perustaa seurantajärjestelmiä, jotka keräävät tietoa romanien kohtaamasta syrjinnästä ja rasismista sekä analysoivat näiden toimien vaikuttavuutta ja kehittävät antigypsyismin purkamiseen ja torjumiseen tähtäviä integroitumisen ratkaisumalleja. Valtioneuvoston tulee tukea ja rahoittaa kampanjoita ja hankkeita, jotka lisäävät tietoisuutta romanien oikeuksista ja torjuvat rasismia.

6. Asumisen parantaminen

Yhdenvertaisuusvaltuutetulle tulevista vuosittaisista syrjintä valituksista lukumääräisesti suurin ryhmä liittyy romaneiden syrjintään asuntomarkkinoilla ja kunnallisten vuokra-asuntojen välittämisessä. Romaniväestön asumisolosuhteiden parantamiseksi on tarpeen kehittää erityistoimia, jotka varmistavat romanien pääsyn kohtuuhintaiseen ja laadukkaaseen asumiseen.

Tämä voi sisältää asumisneuvontaa, erillistukea kuten ARAn-tukitoimet romaniväestön asunnon hankinnassa ja/tai -korjauksissa sekä kampanjoita, jotka torjuvat asenteellisuutta ja syrjintää asuntomarkkinoilla.

Näillä toimenpiteillä voidaan edistää romaniväestön yhdenvertaisuutta ja hyvinvointia sekä rakentaa oikeudenmukaisempaa ja tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa. Valtioneuvoston tulee sitoutua näiden toimien resurssointiin ja toteuttamiseen ja seurata niiden vaikuttavuutta säännöllisesti.

Mertsi Ärling

Miranda Vuolasranta

Toiminnanjohtaja

Erityisasiantuntija

Romano Missio ry.

Euroopan Romanifoorumi (ERTF)

Holokaustin Uhrin ry.

Nuorten Holokausti Suurlähettiläiden ryhmä

Dimitri Lindgren

Katja Thesslund

Sofia Schwartz

Vuolasranta Miranda
Euroopan Romanifoorumi ERTF

Vuolasranta Miranda
Euroopan Romanifoorumi ERTF - Holokaustin Uhrin ry - Romani Jaoston
sihteeri, Euroopan Romanifoorumi (European Roma and Travellers Forum
ERTF) Puheenjohtaja, Romano Missio ry. Asiantuntija